

Rusmiddelpolitisk handlingsplan

2021 – 2025

Vedtatt 17.06.2021

Innhold

1.0 Innledning	3
1.1 Statlige føringer	3
1.2 Lokale føringer.....	4
2. Beskrivelse og vurdering av rusmiddelsituasjonen	5
2.1. Alkohol og narkotika i Norge	6
2.2. Alkohol og narkotika i Hå kommune	7
2.3. Resultat fra UngData	7
2.4. Resultat fra BrukerPlan	9
3.0. Forebyggende tiltak	10
3.1. Opplæring og kultur	10
3.2. Helsestasjon	11
3.3 Psykisk helse og rusvern.	12
3.4. Frivillighet og fritidsaktiviteter.....	12
4.0. Sammendrag og anbefaling	13
5.0. Referanser	17

1.0 Innledning

Den rusmiddelpolitiske handlingsplanen er en del Hå kommune sin folkehelseplan. Planen som foreligg nå er gjeldene ut 2020, og må fornyes.

Planen tar for seg kommunens rusforebyggende arbeid. Tjenestetilbudet til de som har et rusmiddelproblem dekkes av rusvernplanen, som er en del av omsorgsplanen 2015 til 2019 og som fremover vil erstattes av kvalitetsplan for psykisk helse og rusvern.

Rusforebygging handler i første omgang om et inkluderende samfunn; trygge bomiljø, arbeidsmuligheter og et godt arbeidsmiljø, gode oppvekstvilkår og fritidstilbud, utjevning av sosiale forskjeller, tiltak som hindrer marginalisering og innsats for å forebygge frafall i skolen. I tillegg til befolkningsretta tiltak er det viktig å forebygge rusproblem gjennom tidlig innsats.

Folkehelseinstituttet har godt oppsummert kunnskap om effekt og skadevirkninger av alkohol og andre rusmiddel. Å redusere bruk av alkohol og narkotika kan gi betydelig folkehelsegevinst og være med på å minske sosial ulikheter i helseproblematikk. Dette er blant de viktigste risikofaktorene for redusert helse og tidlig død. Skadelig rusbruk har en rekke tilleggskostnader for samfunnet, i tillegg kommer de negative påvirkningene det har for barn og andre pårørende å leve med rusbruk i nær familie.

Alkohol står helt klart bak den største delen av rusrelaterte helseplager. Det er en klar sammenheng mellom rusproblematikk og sosialøkonomisk status.

Det er ingen skarp grense mellom bruk og skadelig bruk av alkohol. Problematisk alkoholbruk øker i takt med inntaket og inntak per gang. Menn har oftere skadelig alkoholforbruk enn kvinner. Jo høyere totalforbruk i befolkningen, jo flere personer har et risikofylt forbruk. En ser klar sammenheng mellom tilgjengelighet og forbruk. Her har kommunene en god mulighet til å drive forebyggende arbeid ved å ha en restriktiv alkoholpolitikk.

1.1 Statlige føringer

Kommunen har en plikt til å utarbeide en alkoholpolitisk handlingsplan, jf alkoholloven §1-7d. Hå kommune har valgt å se alkohol- og narkotika politikk i en samlet og felles plan, slik veilederen anbefaler.

Kommunene har ansvar for å overvåke bruken av rusmiddel i befolkningen og regulere det gjennom alkoholpolitiske retningslinjer. Skjenkebevilgning og kontrollfunksjonen er et av de mest effektive virkemidlene for å redusere alkoholmisbruk og alkoholrelaterte helseskader i befolkningen.

I et folkehelseperspektiv er følgende virkemidler ansett som de mest effektive for å begrense omfanget av alkoholrelaterte skader; pris- og tilgjengelighetsreguleringer. Informasjon og holdningskampanjer, og ulike forebyggingsprogrammer i skolen er tiltak som har stor utbredelse og oppslutning, imidlertid viser forskning at slike tiltak har svært liten eller ingen effekt på alkoholbruk og alkoholrelaterte problemer.

Regjeringens opptrappingsplan på rusfeltet 2016-2020, Prop. 15S (2015-2016), skal bidra til en forsterket, forbedret, samordnet og tverrsektoriell innsats for grupper som står i fare for eller er i ferd med å utvikle eller har lettere/moderate rusproblemer og for personer med alvorlig rusavhengighet, samt deres pårørende. Regjeringens mål med opptrappingsplanen er å løse utfordringene knyttet til tidlig innsats, behandling og ettervern og oppfølgingstjenester.

1.2 Lokale føringer

Kommuneplanen 2014 – 2028 har følgende delmål og strategier som gir føringer for en rusmiddelpolitisk plan:

Målsetning: «*Barn og unge skal ha trygge oppvekstvilkår*»

Det skal en oppnå med å bruke følgende strategi: «*Vil arbeide aktivt for å minske presset på barn og unge mht bruk av rusmidler*».

Målsetning: «*Satse på forebyggende helsevern blant barn og ungdom.*»

Det skal en oppnå ved denne strategien: «*Oppdage barn og ungdom som viser tegn på problem eller uheldig utvikling så tidlig som råd, og sørge for hjelp til disse.*» (1)

Folkehelseplanen 2019-2023 har gode levekår som utjevner ulikheter og alle med i fellesskapet gjennom hele livet som anbefalte fokusområdet. For å oppnå dette har de blant annet følgende strategi: (2)

Den rusmiddelpolitiske handlingsplanen er en del av folkehelseplanen.

2. Beskrivelse og vurdering av rusmiddelsituasjonen

Regjeringens overordnede mål med rusmiddelpolitikken er å redusere de negative konsekvensene rusmiddelbruk har for enkeltpersoner, tredjepersoner og samfunn. *Granavolden-erklæringen slår fast at hovedlinjene i alkoholpolitikken skal videreføres. Regjeringen slutter opp om Verdens helseorganisasjons globale mål om 10 prosent reduksjon av skadelig bruk av alkohol innen 2025, jf. Meld. St. 19 (2018–2019) Folkehelsemeldinga - Gode liv i eit trygt samfunn. (4)*

Regjeringen vil fortsette med å føre en helsefremmende og solidarisk alkoholpolitikk. Nasjonal alkoholstrategi, en helsefremmende og solidarisk alkoholpolitikk 2021–2025, synliggjør denne politikken samt hvor og hvordan regjeringen vil forsterke innsatsen for å nå målet om 10% reduksjon i skadelig alkoholbruk i perioden 2010–2025.

Alkoholpolitikken er en del av en samlet rusmiddelpolitikk der målet er å redusere negative konsekvenser av rusmiddelbruk. Tiltakene i strategien omhandler alkohol, men en rekke av tiltakene må ses i en videre ramme, både som en del av en helhetlig rusmiddelpolitikk, som del av folkehelsepolitikken og som en del av et større samfunnsansvar for å sikre gode oppvekstvilkår og et bærekraftig velferdssamfunn. (8)

Alkoholstrategien inneholder seks hovedprioriteringer for å redusere skadelig alkoholbruk:

1. videreføre hovedlinjene i alkoholpolitikken
2. understøtte alkoholforebygging i kommunene
3. forsterke tidlig innsats mot skadelig alkoholbruk
4. fremme alkoholfrie arenaer i samarbeid med frivilligheten, idretten, skolen og arbeidslivets parter
5. styrke kunnskapen og kompetansen om alkohol
6. prioritere forskning på sykdomsutvikling og skader knyttet til alkohol.

Det alkoholforebyggende arbeidet rettet mot ungdom er særlig vektlagt i strategien. (8)

Regjeringen har lagt frem opptrappingsplan for rusfeltet 2016–2020. Opptrappingsplan for rusfeltet gir en oversikt over hovedutfordringene, og fastlegger kortsiktige og langsiktige strategier for å møte dem. Planen konkretiserer og definerer prioriterte innsatsområder innenfor flere sentrale samfunnsområder. For å styrke kvaliteten og øke kapasiteten på rusfeltet blir eksisterende tilbud videreført, og nye tiltak etablert.

I stortingsmelding Meld. St. 30 (2011–2012) Se meg!— alkohol – narkotika – doping, legger regjeringen frem sine mål og tiltak for en helhetlig rusmiddelpolitikk.

Regjeringen vil innenfor en helhetlig rusmiddelpolitikk legge særlig vekt på fem områder:

- Forebygging og tidlig innsats
- Samhandling – tjenester som jobber sammen
- Økt kompetanse og bedre kvalitet
- Hjelp til tungt avhengige – redusere overdosedødsfall
- Innsats for pårørende og mot passiv drikking. (10)

Kommunene har et ansvar for tjenester til personer med rusproblemer og/eller psykiske lidelser, jf helse- og omsorgstjenesteloven. *Personer som står i fare for å utvikle eller har utviklet rusproblemer og eller psykiske lidelser har ofte behov for sammensatte tjenester over tid. For å gi disse menneskene gode tilbud, er det nødvendig å ha tjenester som spenner fra*

forebygging, via primærhelsetjenester, sosialtjenester og omsorgstjenester, til spesialisthelsetjenester. (15)

2.1. Alkohol og narkotika i Norge

I vårt samfunn er alkohol det mest utbredte rusmidlet. Resultat fra en undersøkelse gjort blant voksne i 2019, oppga 85 prosent at de hadde brukt alkohol det siste år og 70 prosent hadde brukt alkohol de siste fire uker. Alkoholbruk forårsaker betydelige folkehelseproblemer, og effektive tiltak som begrenser alkoholbruken og omfanget av alkoholproblemer er en viktig del av folkehelsearbeidet.

De to hovedpilarene i alkoholpolitikken er folkehelse og solidaritet. Reduksjon av skadelig alkoholforbruk i befolkningen bygger på de to hovedpilarene.

Blant hele befolkningen skyldes en betydelig andel av sykdomsbyrden, alkoholbruk. Helsegevinsten av en reduksjon i alkoholforbruket vil være særlig merkbar i aldersgruppen 15-49 år, da alkoholbruk er den viktigste risikofaktoren for dødsfall og tap av friske leveår i denne aldersgruppen. Globalt utgjør skadelig bruk av alkohol 5,3 prosent av alle dødsfall.

Voksne drikker i dag mer alkohol enn tidligere, mens de unges bruk av alkohol har flatet ut, og fra årtusenskiftet har det vist en tydelig nedgang. Det er likevel mange unge som drikker alkohol, særlig i den siste delen av tenårene. Det er generelt små forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder alkoholvaner.

Omsetning av alkoholholdige drikkevarer i vareliter pr. innbygger, 15 år og oppover.

År:	2017	2018	2019	2020
Brennevin	2,57	2,50	2,56	3,16
Vin	17,61	17,73	17,95	23,70
Øl	58,04	58,52	57,94	62,69
Rusbrus	3,69	4,06	4,15	5,03
Totalt:	81,91	82,79	82,60	94,58

Statistikken omfatter ikke hjemmeprodusert alkohol, turistimport eller smuglervarer. (5)

Det registrerte alkoholforbruket i Norge økte kraftig fra 1990 og fram til 2008. Fra 2010 til 2015 gikk forbruket tydelig ned igjen, og har siden ligget på rundt 6 liter per innbygger, noe som gir en reduksjon på om lag 8,2 prosent fra 2010 til 2019. Målet om minst 10 prosent reduksjon innebærer at det registrerte forbruket skal ligge på 5,93 liter eller mindre per innbygger i 2025. (8)

Norsk narkotikapolitikk har som mål å redusere problematisk bruk av narkotika. Politikken skal motvirke rekruttering og eksperimentering, særlig blant barn og unge, og samtidig bidra til gode tjenester og tilstrekkelig hjelp til rusavhengige. Det skal også på sikt bidra til å redusere feil bruk av legemidler.

På nasjonalt plan er det satt inn tiltak mot produksjon, innførsel og omsetning for å redusere tilgjengeligheten til narkotika. Eksempel på dette er politi- og tollmyndigheter.

I mange år har Norge hatt et høyt antall overdosedødsfall.

Cannabis er det mest brukte illegale rusmiddelet, etterfulgt av kokain. Ecstasy/MDMA og amfetaminer følger etter. Gjennom 1990 tallet økte bruken av illegale rusmidler, toppet seg rundt årtusenskiftet og etter dette har det gått noe tilbake. De siste årene har det trolig vært en økning i bruken av ecstasy/MDMA, noe som underbygges av økt tall på beslag.

Tidligere var heroin den hyppigste årsaken til narkotikautløste dødsfall, men i 2016 endret dette seg. Andre opioider som legemidlene oxycontin, kodein og morfin ble da den hyppigste dødsårsaken.

Kripos` narkotikastatistikk inneholder både toll- og politibeslag, og er en total nasjonal statistikk. I 2020 ble det registrert 22300 saker. De siste 5 årene har antall narkotikasaker vert synkende.

Narkotikastatistikken viser hvordan samfunnet utvikler seg når det gjelder narkotika, dopingmidler og legemidler. Dette omfatter å bringe rusmidler ulovlig inn i landet og hvordan rusmidlene blir solgt og brukt. Data for statistikken er basert på opplysninger fra politidistriktene og inkluderer også alle beslag fra tollvesenet, fengslene og forsvaret.

Saksutvikling:

År:	2000	2005	2010	2015	2020
Antall saker:	17845	19212	26087	29939	22300

(9)

2.2. Alkohol og narkotika i Hå kommune

Det vil være formålstjenstlig å ta utgangspunkt i resultat fra UngData og BrukerPlan når en skal si noe om alkohol og narkotika i Hå kommune. Av disse tallene får vi en pekepinn på om kommunen har iverksatt riktige tiltak i det forebyggende arbeidet, og hvor en eventuelt må sette inn nye og/eller flere tiltak.

I følge folkehelseplanen har Hå kommune en høy andel unge personer som mottar hjelp, det vil si at rusbruken er så uttalt at de mottar helse- og sosialtjenester. Imidlertid er andelen voksne tilsvarende lavere. Vi vet ikke hvorfor det er slik, enten så er vi bedre til å fange opp unge personer som har et problematisk forhold til rus eller så ruser unge i Hå seg mer alvorlig tidligere. Undersøkelsen viser, samlet sett, at rusbruken og skadene det medfører er på linje med nabokommunene og landet for øvrig. Hå kommune er definert som en rand-kommune, en kommune som ligger i tilknytning til større by. De rusmidler som misbrukes mest i Hå er typiske for randsone kommuner.

2.3. Resultat fra UngData

Ungdata er et spørreskjemabasert verktøy som benyttes for å kartlegge ungdommenes livssituasjon. Spørreskjemaet som benyttes er tilpasset elever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Intensjonen er å kartlegge hvordan ungdom har det og hva de driver med i framtiden sin. Undersøkelsen omfatter temaer knyttet til vennskap, familie, lokalmiljø, skole, mobbing, regelbrudd, helse og deltakelse i fritidsaktiviteter.

Undersøkelsen er gjennomført i Hå kommune 2010, 2013, 2016 og 2019. Resultatene kan gi kommunen en pekepinn på hvilke områder det kan være verdt å satse videre på.

I undersøkelsen gjennomført 2019 på ungdomstrinnet deltok 722 elever, og det gav en svarprosent på 87%.

I undersøkelsen gjennomført 2019 på videregående opplæring deltok 342 elever, og det gav en svarprosent på 85%.

Da Hå kommune har en videregående skole med elever fra mange ulike kommuner, blir ikke dette resultatet særlig vektlagt men vises i tabellen nedfor.

Det kan i tolkningen av resultater være lurt å ta hensyn til at det alltid er noe statistisk usikkerhet knyttet til prosentene som oppgis. Dess færre ungdommer som svarer på undersøkelsen, dess større blir usikkerheten.

Noen nøkkeltall fra undersøkelsen (tall i parentes er fra forrige undersøkelse) fra Hå kommune:

	Ungdomsskole		Videregående skole	
	Hå	Norge	Hå	Norge
Vært tydelig beruset siste år	13 (11)	12	22	58
Tilbudt hasj eller marihuana det siste året	18		19,5	
Brukt hasj eller marihuana siste år	5 (2)	3	4	12

Tallene er oppgitt i %. (6, 7)

Ungdata viser at det er stor variasjon i alder hos ungdom for når de begynner å drikke alkohol, og det er få av ungdomsskoleelevene som har vært fulle. Bruken av alkohol øker kraftig i løpet av videregående skole. Tidstrenden i Hå kommune viser at prosentandelen av ungdomsskoleelever som har vært tydelig beruset det siste år har ligget fra 11% i 2013 og 2016, og 13% i 2019 mot 24% i 2010. 58% oppgir at de aldri drikker noen form for alkohol.

På 1990 tallet var det en økning blant tenåringer i bruken av hasj eller marihuana. Det ble en markant nedgang frem til midten av det første tiåret etter årtusenskiftet, etter det har utviklingen vært mer stabil. Det ser nå ut for å øke igjen. Tidstrenden i Hå kommune viser at prosentandelen av ungdomsskoleelever som har brukt hasj eller marihuana siste år har økt til 5% i 2019. Prosentandelen var 3% i 2010, 4% i 2013 og 2% i 2016.

I 2019 er 60% av ungdomsskoleelevene i Hå fornøyd med lokalmiljøet, mot 74% i 2016.

Ungdommene er aktive i organisasjoner, klubber, lag og foreninger. 64% oppgir at de er med aktivt i en av delene i dag. 11% oppgir at de aldri har vært med. Tidstrenden i Hå viser at det har vært en nedgang i prosentandelen siden sist undersøkelse i 2016. Da var prosentandelen 72%. Idrettslag, fritidsklubb/ungdomshus og religiøs forening er de fritidsaktivitetene som har flest deltakere.

Ungdata viser at det i Hå kommune er en økning i ungdomsskoleelever som er plaget av depressive symptomer og ensomhet. Prosentandelen har økt fra forrige undersøkelse. Den viser at 9% var mye plaget av depressive symptomer i 2016, mot 18% i 2019. 17% var mye

plaget av ensomhet i 2016, mot 25% i 2019. Ungdomstiden er en periode som byr på store omveltninger, både kroppslig og mentalt. Det er derfor naturlig at mange kan kjenne på at hverdagen er vanskelig i blant. Det kan også være utfordringer knyttet til ordbruk, ungdom i dag sier gjerne at de er deprimerede når de er lei seg. Egenrapportering av psykiske symptomer er ikke det samme som diagnostisert psykisk sykdom.

Røyking gir liten status og respekt i de fleste ungdomsmiljø. I Hå kommune oppgir 80% av ungdomsskoleelevene at de aldri har røykt. I Norge er prosentandelen 89%. Prosentandelen av ungdomsskoleelever som bruker tobakk jevnlig har økt litt i Hå fra forrige undersøkelse. I 2019 oppgir 6% at de røyker daglig/ukentlig, mot 4% i 2016. 5% oppgir at de snuser daglig/ukentlig mot 4% i 2016.

KoRus Vest, Rogaland A-senter som administrerer Ungdataundersøkelsen i Rogaland, har konkludert med at forandringene i Hå kommune fra 2016 til 2019 samlet sett er lik for resten av Rogaland. Det vil si at det er en økning i utfordringer knyttet til selvbildet og psykiske plager. Det er en økning av utagerende atferd, regelbrudd og rus. KoRus mener at de viktigste forebyggende tiltakene for kommunen er å øke trivselen blant elevene i skolen og jobbe med holdninger til rus.

2.4. Resultat fra BrukerPlan

For å kartlegge omfang og karakteren av rusmiddelbruk i kommunen kan en benytte verktøyet, Brukerplan. Ved bruk av Brukerplan får en kartlagt både livssituasjonen til den enkelte rusavhengige og rusituasjonen generelt i kommunen. Det at kommunen deltar i denne kartleggingen gjør at en får et bilde av omfang og utfordringer, samtidig som det sier noe om hvor tiltak bør iverksettes.

KorFor (regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest) gjennomførte i 2018 en kartlegging av brukere med rusproblem i Hå kommune. 110 brukere ble kartlagt, dette er en andel på 7,7 pr 1000 innbyggere. Det er kommunale instanser i Hå kommune selv som gjennomfører kartleggingen, KorFor analyserer og presenterer resultatene.

Rapporten kommunen mottok i etterkant av kartleggingen viser at de vanligste rusmidlene som oftest skaper helse- og sosialmessige problemer er først og fremst alkohol, etterfulgt av cannabis, sentral stimulerende og illegale legemidler.

Ny kartlegging er planlagt til 2021.

Noen nøkkeltall fra registreringer i Hå kommune:

År:	2014		2018	
Antall brukere kartlagt:	129		110	
Kjønnsfordeling:	73,6% menn	26,4% kvinner	70% menn	30% kvinner
Rusmisbrukere	23		29	
Psykiske lidelser og rusmisbruk:	106		81	

Viser til rusvernplan for mer informasjon vedrørende Brukerplan resultater.

3.0. Forebyggende tiltak

Det blir utført forebyggende rusverntiltak innen flere tjenesteområde og avdelinger i kommunen. Skolen er en viktig arena for forebyggingsområdet, det samme gjelder arbeidet som blir gjort innen kultur og fritid. Folkehelsesentralen driver forebygging, og deler av familiesenteret driver også slikt arbeid. Det er viktig å komme tidlig på banen, sette inn riktig tiltak til rett tid, noe som kan være en utfordring innenfor dette området. Fagpersonell må ha lokal kunnskap om rusituasjonen, og holde seg informert og oppdatert. Dette krever godt samarbeid, rapportering og samhandling internt i kommunen

3.1. Opplæring og kultur

Hå kommune har en SLT koordinator i 100% stilling. Stillingen er delt mellom oppvekstkoordinator (SLT) og miljøkoordinator (SLT). SLT er en samordningsmodell for lokale, forebyggende tiltak mot rus- og kriminalitet, og er en viktig ressurs i det rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet som blir gjort i kommunen.

Organiseringen av SLT-arbeidet er organisert etter SLT-modellen:

1. Det styrende nivået. (styringsgruppa/politirådet)
2. Det koordinerende nivået. (SLT koordineringsgruppe)
3. Det utførende nivået. (tverrfaglige tiltaksgrupper)

Mandat for SLT-styringsgruppe: Ansvar for kommunen sin samla innsats for forebygging av rus- og kriminalitet blant barn og unge. Styringsgruppa skal angi klare mål og prioriteringer, og sørge for at de blir innarbeidet i kommunale planer.

SLT har en egen handlingsplan «SLT handlingsplan, Samordning av lokale rus- og kriminalforebyggende tiltak for barn og unge».

SLT-handlingsplan har som mål å samordna det rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet i kommunen. Kriminalitetsforebygging handler om å satsa systematisk på å unngå kriminalitet i staden for å reparere. Innsatsen må vera mangfoldig og rettest mot både sosiale miljø, enkeltpersoner og fysiske nærmiljø. Å sikre gode og stimulerende oppvekstvilkår for barn og unge og sørge for tidlig hjelp og støtte vil kunne bidra til mindre problematferd, rusbruk og kriminalitet. Målgruppa for det rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet i Hå kommune er barn og unge i aldersgruppa 0-20 år og deres familie.

Oppvekstkoordinator har ansvar for oppfølging av SLT-handlingsplan og arbeider først og fremst system rettet. Miljøkoordinator jobber i større grad individrettet.

Arbeidet tar utgangspunkt i føringene som kommer ut av UngData undersøkelsene. Undersøkelsen viser hvilke område som bør prioriteres i arbeidet med rus- og kriminalitetsarbeid blant unge i Hå. Særlig to områder viser seg å være særst viktige: tidlig innsats og psykisk helse. Begge områdene har høy prioritet i kommunen.

Det er blitt etablert en operativ SLT-gruppe (OSG) i samarbeid med politiet. OSG sikrer tilbud om oppfølging av eldre ungdommer som kommer i kontakt med politiet. OSG er et fast samarbeidsfora der en drøfter ungdomsmiljø og enkeltungdommer som en er urolig for, med

mål om å hindre at unge utvikler en kriminell livsstil. Målgruppen er ungdom i alderen 13 til 20 år.

Ungdatatallene og politiet gav uttrykk for at det er rusutfordringer blant ungdommene i Hå. Sterk og klar er et program for forebygging av rusbruk rettet mot foreldre på ungdomstrinnet. Programmet er utviklet med tanke på å støtte og veilede foreldre i å tilrettelegge for en rusfri ungdomstid.

Foreldreprogrammet er opptatt av å øke foreldrene sin bevissthet om deres betydning og innflytelse som rollemodeller. Det er følgende tema:

- 8.klasse: Foreldrerollen og foreldrene sin betydning. Rusforebygging, alkohol og debut. Temaet har to samlinger.
- 9.klasse: Foreldrerollen og psykisk helse.
- 10.klasse: Overgangen fra ungdomsskole til videregående skole, cannabis og russetid.

Evalueringsene og tilbakemeldinger fra foreldrene har vært positive. Det har vært stor oppslutning rundt foreldrekursene. Kommunen har merka en utfordring med å få engasjert foreldre under covid-19 pandemien, da foreldretreffene måtte foregå digitalt. Det har vært liten oppslutning det siste året.

3.2. Helsestasjon

Helsesøster og jordmor driver forbyggende arbeid gjennom faste kontroller under og etter svangerskapet. Her informerer og reflekterer en omkring temaet rus, for å bevisstgjøre foreldrene.

Jordmødrene kartlegger den gravides rusvaner som nikotin, alkohol og narkotika. Det forklares hvilken påvirkning rusbruk kan ha på barnets tilvekst og utvikling i svangerskapet. Ved misbruk, pågående eller tidligere, opprettes det samarbeid med andre kommunale instanser som følger kvinnen under graviditeten og etter fødselen. Etter samtykke informeres spesialisthelsetjenesten om misbruket og hvilke planer som er lagt for oppfølging.

På hjemmebesøk etter fødsel informerer helsesykepleier om at barnet ikke kan sove i samme seng som foreldrene ved bruk av rusmidler, inkludert snus og tobakk. Det sendes videre ut skriftlig informasjon om hvordan alkoholforbruk kan påvirke barnet gjennom morsmelk. Det beskrives også påvirkningen av samspillet der foreldrene kan endre atferd som gjør barnet utrygg. I konsultasjonene i helsestasjonsprogrammet informerer helsesykepleier om faktorer som påvirker barnets utvikling, bruk av rusmidler er ett av temaene i denne helseinformasjonen.

I skolehelsetjenesten tilbyr helsesykepleier samtaler til elever på skolene i kommunen, og de tar opp temaet rus ved behov/ønske. På ungdomsskolene har helsesykepleier et spesielt fokus på rus i 8.klasse samtalen. Alle 8.klasse elevene blir kalt inn til en samtale. I forkant har de fylt ut et helsesopplysningsskjema hvor det blant annet blir tatt opp temaet rus. Elevene får spørsmål både om røyk, snus, alkohol og andre rusmidler. De får spørsmål om de opplever press til å bruke ulike rusmidler og det er spørsmål om holdninger. Det er blir også tatt opp tema vold/ overgrep på helseopplysningsskjema. Dette danner et godt utgangspunkt for helsesykepleier til å ha en god samtale med elevene om rus og vold/ overgrep i 8.klasse samtalen.

Helsesykepleier driver også forebyggende undervisning i skolen.

3.3 Psykisk helse og rusvern.

Hå kommune har et familiesenter. Dette er et lavterskeltilbud som innbyggerne selv kan kontakte eller bli henvist til. Familiesenteret har tilbud til både foreldre og barn. Tilbudet gjelder til en er 18 år, innbyggere over 18 år som har et rusproblem får tjenester fra avdeling psykisk helse og rusvern ved Klokkartunet.

August 2020 opprettet avdeling psykisk helse og rusvern tjenesten ungdomsteamet. Ungdomsteamet er en videreutvikling av prosjektet ungdom og rus. Ungdomsteamet er et tilbud for ungdommer i alderen 13-23 år, hvor ordinære tjenester ikke er tilstrekkelig. Fokuset er tidlig intervensjon og forebygging hos ungdom og unge voksne som strever med psykiske utfordringer og er i risiko for skadelig rusbruk. Samordning og koordinering av tjenester er også en viktig oppgave.

Formålet med tjenesten er å hindre at ungdommer faller ut av skoletilbud, jobb, m.m og forhindre at de pådrar seg ytterligere problem. Det er lav terskel for å få hjelp.

Det har vært en stor økning i henvendelser etter august 2020, spesielt ser en økning i henvisninger fra kommunens fastleger.

3.4. Frivillighet og fritidsaktiviteter.

I Hå kommune kan en delta på mange aktiviteter i regi av frivillige lag og organisasjoner. Den store aktiviteten og mangfoldet er helt avhengig av frivillig innsats, og er langt over det kommunen eller det offentlige kan få til alene.

Fritidsaktiviteter for uorganisert ungdom og lavterskeltilbud er populære tiltak i kommunen. Rusfrie arrangement som temakvelder (Halloween, julebord, redesignkurs, kino mm), festival og sommertilbudet Ungjuli blir arrangert årlig.

Hå kommune har nå 3 ungdomsklubber, fordelt på fire dager. Varhaug, fra 10 trinn mandager og fra 8 trinn tirsdager. Nærbø, fra 8 trinn onsdager. Oгна, fra 8 trinn torsdager. Det blir servert gratis mat, og ungdommen kan delta på ulike aktiviteter. Ulike aktiviteter og mat blir publisert på sosiale medier noen dager før klubbkvelden.

Tilbudet er populært blant ungdom, og alle 3 klubbene har høye besøkstall.

Klubbene har egne klubbstyre som er med å bestemmer en del av det som skjer og hva som blir kjøpt inn til klubbene. Det er kultur og fritid som driver ungdomsklubbene i Hå.

Hå kulturskole er en sentral kulturaktør i Hå kommune med tett samarbeid med mange kommunale tjenester. Utover å drive ordinær kulturskole er de et ressurscenter som samarbeider med psykisk helse og rus, tilrettelagt fritid, band i ungdomsklubber, «alle med i Hå», m.m.

En kan se oversikt over ulike arrangement som tilbys i kommunen, på kommunens hjemmeside.

4.0. Sammendrag og anbefaling.

Bruk av rusmidler medfører helseisiko. Risiko for ulike type skader, sykdom og avhengighet tiltar med økt bruk. Rusmiddelbruk kan også ha skadelige konsekvenser for andre personer, og for samfunnet generelt. Det er derfor viktig å begrense forbruket.

Etter Ungdataundersøkelsen i 2019 oppfordret KoRus Hå kommune til å arbeide enda mer med både voksne og unge sin holdning til rusmiddel. Dette er gjort ved at kommunen har inngått en samarbeidsavtale med IOGT, og har startet forebyggingsprogrammet Sterk&Klar som er rettet mot alle foreldre ved ungdomsskolene i kommunen. Det blir og gjennomført et undervisningsopplegg om cannabis i ungdomsskolen. Målet med undervisningen er å gi faktaopplysninger og få ungdommene til å reflektere over egne holdninger.

KoRus mener også at å øke trivselen blant elevene i ungdomsskolen er et viktig forebyggende tiltak for kommunen. I 2020 ble det opprettet en ny ungdomsklubb sør i kommunen, og i 2021 skal det etableres en ny klubb/ tilbud for ungdom fra 10.klasse og opp til 25 år på Varhaug.

Tiltak dekket av eksisterende rammer, og blir videreført i neste planperiode:

Mål	Tiltak	Organisering/ ansvar	Evaluering/ status
Begrense tilgang til rusmisbruk	Handlingskampanje mot kjøp av alkohol til mindreårige	Statlige kampanjer	Etablert
	Melde fra til politiet om populære stoffomsetningssteder og tidspunkt	Foreldre, kommunalt ansatte, andre ansvarlige Hå borgere	Etablert
Utsette debutalder av tobakk og alkohol	Tidlig innsats, styrking og bevisstgjøring av foreldrerollen	SLT: presenterer resultat fra UngData hvert tredje år.	Etablert. Neste undersøkelse, våren 2022.
Tidlig innsats. Styrke foreldrene i foreldrerollen.	Forelderrettledningsopplegget «sammen om god oppvekst». (1-12 år)	Oppvekstkoordinator	Etablert
	Styrke sosial kompetanse og selvtillit hos ungdom.	Kulturskole, ungdomsråd, fritidsklubber, ungdomsskolene.	Etablert. Ny ungdomsklubb etablert januar 2021.

	Natteravner	Foreldre og frivillige. Frivillighetssentralen.	Etablert
	<p>Sterk&Klar</p> <p>Sterk&Klar er et foreldreprogram som blir drevet på alle ungdomsskolene i kommunen. Programmet er utviklet med tanke på å støtte og veilede foreldre i å tilrettelegge for en rusfri ungdomstid. Det er fire samlinger for foreldrene i løpet av ungdomsskoletiden: 8.trinn, høst: Foreldrerollen og foreldrene sin betydning</p> <p>8.trinn, vår: rusforebygging, alkohol og cannabis</p> <p>9.trinn, høst: Gaming, psykisk helse og sosiale media 10.trinn, vår: Overgangen fra ungdomsskolen til videregående, cannabis og russetid</p>	<p>Sterk& Klar</p> <p>(IOGT)</p>	Etablert høsten 2019.
	<p>Foreldreforedrag om ungdom og rus.</p> <p>Etter Sterk og Klar ble implementert, gjennomføres foredrag ved etterspørsel.</p>	SLT og forebyggende enhet i politiet	Etablert.
Begrense gravide sin rusmisbruk	Informasjon, hjemmebesøk, kontroller.	Jordmor og helsesøster	Etablert
Fritidsaktiviteter for ungdom	Alkoholfrie arrangement	Temakvelder, festival, Ungijuli og andre rusfrie arrangement	Etablert
	«Mekkeklubb»		Etablert

	Prosjektmiddel til andre aktuelle fritidsaktiviteter.	Mulighet for å opprette tiltak rettet mot spesielle interesser	Etablert
	Sommerferie for ungdom Gratis tilbud til ungdom ni regi av SLT.	SLT	Etablert
	Allemed i Hå Tiltak for å få alle barn og unge med i en fritidsaktivitet uavhengig av foreldrene sin inntekt Tiltaket handler om å forebygge utenforskap, og dermed også forebygging av kriminalitet og radikalisering	Allemed -koordinator	Etablert august 2017.
Tidlig innsats i barnehage og skole.	Tverrfaglig samarbeid.	SLT, barnehage, skole, helse og sosial, psykisk helse og rusvern.	Etablert.
	Individuelle samtaler basert på behov	SLT og helsesykepleier	Etablert
	Utdeling av brosjyrer	SLT og helsesykepleier	Etablert
	Kompetanseheving av foreldre innen rus. Gjenkjenning av ruspåvirket ungdom	SLT	Etablert
	Tilbud om samtaler til foreldre/familier i forbindelse med ungdomsoppfølging og ungdomsstraff.	Familiesenteret. SLT koordinerer og følger opp.	Etablert
	Ungdomsoppfølging og ungdomsstraff Det foreligger gode rutiner i samarbeid med politikontakten og konfliktrådet, samt gjennom OSG-møter for å koma tidlig inn i saker som handler om	Politi, konfliktråd SLT	Etablert.

	kriminalitet og straffegjennomføring.		
	Årlig foredrag for russen Fylkeskommunen har utarbeidet en handlingsplan som setter arbeidet med russen i et system. SLT samarbeider med Bryne vgs og er delaktige gjennom hele skoleåret. Det er på Bryne vgs vi har flest Hå elever. Vi bidrar på andre skuler ved forespørsel.	SLT, politikontakt og skolens helsesykepleier	Etablert
	Veileder for rusforebyggende arbeid i ungdomsskolen	SLT	Etablert 2019
	Operativ SLT-gruppe (OSG) i samarbeid med politiet.	SLT/politiet	Etablert 2020
	Går oppsøkende ute i ungdomsmiljø på Jæren, og jobbet inn mot negative ungdomsmiljø i Hå.	SLT	Etablert
	Samarbeidet SLT- Jæren er reetablert		
	SLT har faste samarbeidsmøter med Bryne VGS og Tryggheim videregående skole for å ivareta overgangen fra ungdomsskolen og være delaktig gjennom skoleåret	SLT	

Tilbudene er kjent gjennom Hå kommunes hjemmeside, sosiale medier, NAV, brosjyrer m.m.

På Hå kommunes hjemmeside finner en informasjon om hva SLT er og oversikt over det kriminalitetsforebyggende arbeidet SLT gjør i kommunen. Kontaktinformasjon og SLT handlingsplan ligger også tilgjengelig på hjemmesiden.

På hjemmesiden finner en også informasjon om ungdomsteamet og hvordan en skal ta kontakt for å søke tjenesten.

Aktivitet og fritidstilbud blir publisert på hjemmesiden, noen arrangement og aktiviteter benytter seg av sosiale medier.

Hå kommune fortsetter å benytte seg av UngData og BrukerPlan som måleverktøy for tiltakene som er iverksatt.

SLT-koordinatoren i Hå har i perioder drevet med oppsøkende virksomhet. Gjennom dette arbeidet har en fått økt kunnskap om hva som rører seg blant ungdommen i kommunen, og hvilke område kommunen burde fokusere mer på i tiden fremover. Et tema det blir viktig å fortsett å kaste lys over, er foreldrene sine holdninger til alkohol. Både Ungdataundersøkelsen 2019 og ungdommene som en har vært i kontakt med, sier noe om foreldrene sin aksept for alkoholbruk.

Det anbefales at alle tiltak blir videreført.

5.0. Referanser

1. <https://www.ha.no/ f/p1/i514a5793-f1e6-40ad-8bbf-6a96b4d39f16/kommuneplan-2014-2028.pdf>
2. <https://www.ha.no/ f/p1/i78eeb4e2-dc6c-41ea-a714-a2b37d95f62a/folkehelseplan-ha-kommune-2019-2023.pdf>
3. https://www.ha.no/ f/p1/if958db76-68e6-414b-94ae-d74e90a5f86d/rusmiddelpolitisk_handlingsplan_686894.pdf
4. <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/psykisk-helse/innsikt/alkohol/id2528164/>
5. <https://www.ssb.no/statbank/table/04188/tableViewLayout1/>
6. https://www.ungdata.no/wp-content/uploads/reports/Rogaland_Ha_2019_Ungdomsskolen_Kommune.pdf
7. https://www.ungdata.no/wp-content/uploads/reports/Rogaland_Ha_2019_Videregaende_Kommune.pdf
8. <https://www.regjeringen.no/contentassets/7517d7f5a9d34a9ba5954a21a8317803/alkoholstrategien-til-nett.pdf>
9. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/narkotika/narkotikastatistikk-2020.pdf>
10. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-30-20112012/id6886014/?ch=1>
11. www.ha.no
12. www.regjeringen.no
13. www.fhi.no
14. www.lovdatabank.no
15. <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/psykisk-helse/innsikt/kommunalt-rus-og-psykisk-helsearbeid/id2344815/>